

หน่วยที่ 6

การประเมิน โครงการที่นำ โดยเยาวชน

6.1

การประเมินโครงการที่นำ โดยเยาวชน

เมื่อสิ้นสุดแผนกิจกรรม โครงการก็เสร็จสมบูรณ์ แต่ก่อนที่จะ "ปิดงาน" อย่างเป็นทางการ ก็จำเป็นต้องมีการประเมินขั้นสุดท้าย การประเมินถือเป็นจุดสิ้นสุดโครงการตามกรอบเวลาการดำเนินงาน โปรดจำไว้ว่าโครงการต้องมีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุด อย่างไรก็ตาม เมื่อพูดถึงตามความจริงแล้วนั้น การสิ้นสุดโครงการมักนำมาซึ่งโครงการใหม่หรือโครงการต่อเนื่องจากโครงการก่อนหน้านี้ ในความเป็นจริงแล้วการประเมินผลควรพิจารณาถึงการติดตามผลของโครงการ การประเมินขั้นสุดท้ายนั้นสามารถพูดได้ว่าเป็นกระบวนการรวบรวมข้อมูลและกำหนดเกณฑ์ที่นำไปสู่:

- การประเมินสิ่งที่ทำสำเร็จ
- คำอธิบายว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร
- ข้อเสนอต่อการดำเนินงานหรือการวางแผนที่ดีขึ้นสำหรับการดำเนินโครงการในอนาคต

การประเมินแตกต่างจากการให้เหตุผลชี้แจงว่ามีการใช้จ่ายเงินอย่างไร แตกต่างจากนโยบายการประชาสัมพันธ์ แตกต่างจากกลยุทธ์การระดมทุน และแตกต่างจากการหาข้อแก้ตัวสำหรับจุดอ่อนของตนเอง อย่างไรก็ตาม การประเมินมักมีความสับสนหรือมีข้อจำกัดอยู่เพียงจุดเดียวหรือบางจุดเท่านั้น เพราะการประเมินมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นเหล่านั้น การประเมินผลเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพสำหรับการวางแผนและโดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาความสามารถของเรา โครงการของเรา และกิจกรรมของเรา การประเมินจึงควรถูกใช้เป็นเครื่องมือพื้นฐานในกระบวนการทำงานที่มุ่งสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เพราะจุดแข็งหลักของการประเมินคือการเตรียมการให้เราพร้อมทำสิ่งต่าง ๆ ให้ดีขึ้นกว่าที่เคยทำมาก่อน

โดยทั่วไป เราควรทำการประเมินเนื่องจาก:

- เราต้องการเรียนรู้เพิ่มเติม และพัฒนาศักยภาพและทักษะของเรา
- เราต้องการตรวจสอบสิ่งที่บรรลุผล ซึ่งเกิดขึ้นจากความพยายาม และการลงมือทำงานของเรา
- เราต้องการรวบรวมและตรวจพิสูจน์ประสบการณ์การเรียนรู้
- เราต้องการตรวจสอบว่าตัวเรามีประสิทธิภาพเพียงใด
- เราต้องการดูว่าเราสามารถปรับปรุงตรงไหน
- เราต้องการให้ผู้คนมีส่วนร่วมกับการเรียนรู้หรือกระบวนการพัฒนา

บางครั้งการประเมินเป็นงานที่ยากและน่ากลัวเมื่อ:

- เราถูกบังคับให้ทำ
- เรากลัวผลการประเมินที่เกิดขึ้น (การประเมินนั้นมุ่งดูถูก-ผิด ใช้-ไม่ใช้ สำเร็จ-ล้มเหลว มากกว่าดูการพัฒนา ความเปลี่ยนแปลงที่ก้าวหน้าขึ้นจากปฏิบัติการ หรือ สร้างบทเรียนการทำงาน)
- เราไม่รู้วิธีการทำอย่างถูกต้อง
- เรารู้ว่าผลการประเมินจะไม่ถูกนำไปใช้และไม่อาจเปลี่ยนแปลงอะไรได้(ประเมินไปก็เท่านั้น ไม่นำไปผลไปปรับปรุงอะไร)

การประเมินขั้นสุดท้ายของโครงการควรประกอบไปด้วย:

- ผลลัพธ์/การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น
- วัตถุประสงค์ที่บรรลุ
- การจัดการทางการเงิน
- ผลกระทบต่อองค์กร
- กระบวนการ
- ข้อเสนอ/บทเรียนที่ค้นพบ ต่อการพัฒนาการทำงานในระยะต่อไป

การประเมินผลลัพธ์

ขณะนี้เรากำลังรวบรวมสิ่งที่ได้รับจากโครงการทั้งทางตรงและทางอ้อม เราควรประเมินผลสำเร็จ (ในทุกระดับ) โดยแยกสิ่งที่วางแผนไว้จริงออกจากสิ่งที่ไม่ได้วางแผนแต่เกิดผลที่ไม่ได้คาดคิดขึ้นมา แน่ใจว่าปัจจัยสำคัญจะเป็นตัวกำหนดหรือประเมินว่า ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลมาจากโครงการมากน้อยเพียงใด (หรือมันก็ควรจะเป็นบรรลุผลหรือไม่?)

จากผลลัพธ์ เรากำลังพูดถึงการเปลี่ยนแปลงในความเป็นจริงทางสังคมที่เราตั้งใจจะแก้ไขตั้งแต่แรก รวมถึงการเปลี่ยนแปลงในผู้คน (กระบวนการศึกษาทางสังคม) ในองค์กรและภาคพันธมิตร ในความสัมพันธ์กับชุมชน ฯลฯ

การประเมินวัตถุประสงค์

นโยบายธรรมชาติของการประเมินขั้นสุดท้ายก็คือการเผชิญหน้ากับผลลัพธ์ด้วยวัตถุประสงค์ที่ตั้งใจ โดยมีเงื่อนไขว่าวัตถุประสงค์เหล่านั้นเป็นรูปธรรมและสามารถประเมินได้ ยิ่งวัตถุประสงค์มีความเป็นรูปธรรมมากเท่าใด การประเมินก็จะง่ายขึ้นเท่านั้น นอกเหนือจากคำว่า สำเร็จ/ไม่สำเร็จ การประเมินจะต้องมีการพิจารณาว่าเราได้บรรลุวัตถุประสงค์ถึงระดับใด มีวัตถุประสงค์ทางการศึกษามากมายที่โดยคำจำกัดความแล้วประเมินได้ยาก เพราะยากที่จะตรวจสอบปริมาณ ยากที่จะวัดค่า หรือแม้แต่ยากในการประเมิน ดังนั้นการกำหนดวัตถุประสงค์ที่สามารถวัดผลได้ในขณะที่เริ่มเขียนรายละเอียดโครงการจึงมีความสำคัญ เมื่อนำเสนอผลการประเมิน คุณจะต้องมีตัวเลขที่มีผลลัพธ์ในเชิงปริมาณ เพื่อสนับสนุนผลลัพธ์เชิงคุณภาพที่เกิดขึ้นด้วย

การประเมินการจัดการทางการเงิน

การประเมินการจัดการทางการเงินมีความสำคัญสำหรับแต่ละโครงการไม่น้อยเลย เพราะโดยปกติแล้วคุณจะต้องจัดเตรียมรายงานทางการเงินให้กับผู้สนับสนุน องค์กร ฯลฯ นอกจากการเผยให้เห็นการขาดดุลแล้ว (ถ้ามี) รายงานการเงินยังมีประโยชน์ในการตรวจสอบว่าขณะนี้มีแหล่งเงินทุนใหม่สำหรับองค์กรหรือไม่ เงินส่วนใหญ่ไปที่ไหน ฯลฯ และ

แน่นอนว่ามีประโยชน์ในการตรวจสอบว่าเงินหรือทรัพยากรบางอย่างนั้นสามารถนำไปใช้ในรูปแบบอื่นได้อย่างไรอีกบ้าง

การประเมินผลกระทบที่มีต่อองค์กร

การประเมินผลกระทบที่มีต่อองค์กรถือเป็นเรื่องน่าสนใจสำหรับโครงการที่แสดงถึงนวัตกรรมที่สำคัญ ผลกระทบต่อองค์กรอาจมาจากประสบการณ์และความเชี่ยวชาญใหม่ ๆ สมาชิกใหม่ พันธมิตรใหม่ ชื่อเสียงที่สั่งสม ทรัพยากรอื่น ๆ ความสามารถในการเข้าถึงผู้คนหน้าใหม่ ๆ เป็นต้น

การประเมินกระบวนการ

ผลลัพธ์ไม่ได้เป็นเพียงสิ่งที่จับต้องได้เท่านั้น มันยังสามารถเป็นผลการเรียนรู้ ประสบการณ์ที่ได้รับในสาขาเฉพาะ เพื่อที่จะจดบันทึกและทำความเข้าใจมัน เราจำเป็นต้องมีการประเมินกระบวนการที่เราได้ดำเนินการในการวางแผนและการจัดการโครงการ มีเรื่องไหนที่เราจะทำให้แตกต่างออกไปจากเดิม? เราสามารถเรียนรู้อะไรเกี่ยวกับการวางแผนและการจัดการโครงการบ้าง? ผู้คนสามารถเรียนรู้อะไรผ่านกระบวนการดำเนินโครงการได้บ้าง?

6.2

การเตรียมการและดำเนินการประเมินผล

ความสำเร็จของการประเมินในรูปแบบใด ๆ ก็ตามจะขึ้นอยู่กับเงื่อนไขพื้นฐานสามประการดังนี้

- **เวลา**

ทุกโครงการต้องมีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดเพื่อให้สามารถทำการประเมินได้ แต่ไม่ได้หมายความว่าโครงการจะต้องหยุดไว้แค่นั้น เพียงแต่ต้องมีการกำหนดจุด "หยุดและมองย้อนทบทวนกลับไป" วิธีนี้ใช้กับการประเมินขั้นสุดท้ายเช่นเดียวกับการประเมินขั้นกลาง การจัดการเวลาได้ไม่เพียงพอจะนำไปสู่ความล้มเหลวที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงในโครงการในช่วงเวลาที่กำหนด หรือทำให้สูญเสียการควบคุมกระบวนการประเมินและวัตถุประสงค์ เวลาเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึงเพื่อให้สามารถเตรียมการประเมินได้ทันเวลาเพื่อที่จะเก็บข้อมูลที่สำคัญให้ได้

- **การกำหนดวัตถุประสงค์ที่ดี**

การกำหนดวัตถุประสงค์ที่เป็นรูปธรรม (และสามารถแยกความแตกต่างจากเป้าหมายโดยทั่วไป) เป็นหนึ่งในขั้นตอนที่สำคัญที่สุดในการกำหนดโครงการและดำเนินการประเมินผล การขาดความชัดเจนเกี่ยวกับวัตถุประสงค์มักจะก่อให้เกิดการสูญเสียการควบคุมโครงการในมิติของการศึกษาและการปฏิบัติ เนื่องจากผลลัพธ์ในตอนสุดท้ายจะสร้างความสับสนระหว่างผลลัพธ์ที่บรรลุและวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้ วัตถุประสงค์นั้นสามารถ (และควร) เปลี่ยนแปลงได้ กล่าวคือเป็นผลจากการประเมินระดับกลาง อย่างไรก็ตาม ควรเขียน

ออกมาให้ชัดเจนที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และต้องสร้างความกระจ่างให้กับทุกคนที่เกี่ยวข้องในโครงการ

● **การวางแผนในการประเมินผลที่ดี**

การประเมินนั้นง่าย แต่สามารถทำให้ง่ายขึ้นและมีประสิทธิภาพมากขึ้นได้หากวางแผนตั้งแต่นั้น การวางแผนอาจไม่ได้หมายถึงการลงมือเตรียมการจริง ๆ แต่อย่างน้อยก็ต้องตระหนักไว้ว่าจะต้องมีการประเมินและต้องมีการเก็บข้อมูลการประเมินไว้ อย่างปลอดภัย แก่จริงแล้ว ข้อมูลเหล่านี้จะหาได้แค่ในตอนเริ่มต้นโครงการเท่านั้น ควรใช้ข้อมูลของการประเมินผลเพื่อตัดสินใจในการติดตามผลหรือการทำโครงการต่อเนื่อง โดยพิจารณาถึงสภาพสังคมและสิ่งที่จะต้องทำต่อไปอีกครั้ง

6.3

การประเมินผลและการวางแผนโครงการ

ในกระบวนการวางแผนและดำเนินโครงการ หนึ่งในบทบาทสำคัญของการประเมินผลคือการช่วยให้เราเห็นความเกี่ยวข้องและความเพียงพอเหมาะสมของโครงการและกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของสังคมที่เป็นตัวกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ

ความหมายโดยนัยตามธรรมชาติของการประเมินขั้นสุดท้ายคือ การเผชิญหน้ากับผลลัพธ์ด้วยวัตถุประสงค์ตั้งต้น รวมถึงเหตุผลที่เป็นตัวกระตุ้นโครงการ (ทั้งสังคม สถาบัน บุคคล) เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่เกี่ยวข้อง (เช่น ความเป็นจริงทางสังคมเปลี่ยนไป ปัญหายังคงมีอยู่และต้องขยายเวลาโครงการออกไป มีแรงจูงใจเพิ่มขึ้น ฯลฯ) ผลของการวิเคราะห์นี้ควรเป็นตัวกำหนดการติดตามผลของโครงการ (ลักษณะ รูปแบบ ขอบเขต ฯลฯ)

การวางแผนการประเมินผลสามารถทำได้เหมือนกับการวางแผนโครงการ ได้แก่ มีการกำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการทำงาน แผนปฏิบัติการ ฯลฯ การประเมินผลไม่ได้มีการวางแผนหรือดำเนินการในลักษณะนี้เสมอไป (และไม่จำเป็นต้องเป็นเช่นนั้น) แต่มักมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้อยู่เสมอ

● การออกแบบ

เมื่อเรามีความชัดเจนว่าจุดประสงค์ของการประเมินคืออะไร เราต้องกำหนดวัตถุประสงค์ กล่าวคือ สิ่งที่จะถูกประเมิน (การใช้ทรัพยากร วิธีการศึกษา ผลลัพธ์ ผลกระทบ ฯลฯ) วัตถุประสงค์เหล่านี้จะกำหนดตัวบ่งชี้หรือเกณฑ์ (เชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ) และเวลาที่จะเริ่มการประเมิน

● รวบรวมข้อมูล

เมื่อมีการกำหนดตัวบ่งชี้และเกณฑ์แล้ว กระบวนการต่อไปคือการเก็บข้อมูลที่จำเป็น (จำนวนผู้เข้าร่วมที่เข้าร่วม สิ่งที่เขาได้เรียนรู้ สิ่งที่เขาทำหลังจากนั้น เป็นต้น) เกณฑ์และวัตถุประสงค์จะเป็นตัวกำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร บทสัมภาษณ์ ระหว่างดำเนินโครงการหรือหลังจบโครงการ ฯลฯ)

● การตีความข้อมูล

ข้อมูลที่เราตีความว่าอย่างไร? การตีความรวมถึงขั้นตอนที่ตามมาจะสะท้อนให้เห็นถึงความท้าทายที่ยากที่สุดใน การประเมินผล นั่นก็คือความเป็นกลาง ความเป็นจริงสามารถนำมาตีความได้หลายวิธี และคนเรายังอาจมีอิทธิพลต่อการประเมินตามความสนใจและความกังวลของเรา การตระหนักถึงความจำเป็นต้องวางตัวให้เป็นกลางถือเป็นสิ่งสำคัญ การตีความจะสามารถทำได้ง่ายขึ้น (และเปิดทางไปสู่ข้อสรุป) หากเราสามารถนำข้อมูลไปเปรียบเทียบกับประสบการณ์อื่น ๆ ในลักษณะเดียวกันได้

● การประเมินและข้อสรุป

การประเมินเป็นกระบวนการในการสรุปผลที่มีความสัมพันธ์กันจากข้อมูลที่ได้รับ ถือเป็น การมองหาสาเหตุของสิ่งที่เกิดขึ้น มุ่งเน้นไปที่ผลลัพธ์ และนำมามองจากมุมมองของจุดมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์ตั้งต้นของโครงการ

● การนำผลไปประยุกต์ใช้

ข้อมูลและข้อสรุปที่ได้จากข้อมูลทั้งหมดนั้นจะไม่มี ความหมายเลย หากไม่มีการดำเนินการใด ๆ กับข้อมูลเหล่านั้น การประเมินผลจะไม่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเลย หากไร้ซึ่งความปรารถนาที่จะเปลี่ยนแปลง หรือไม่ยอมรับ ผลการประเมิน เป็นต้น ต้นเหตุของการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงมีมากมาย (ทั้งทางสถาบัน ส่วนตัว ทางการเมือง ฯลฯ) อาจถูกจำกัดโดยความที่ยุ่งเหยิงเป็นกลางในการประเมินผล รวมถึงขึ้นอยู่กับว่าใครมีส่วนร่วมหรือใครเป็นผู้ดำเนินการ

6.4

การสิ้นสุดและการรายงาน

เมื่อจังหวะงานเริ่มลดลงและส่วนของงานธุรการและงานเอกสารเพิ่มขึ้น มา ก็ราวกับว่ามีกฎหมายอะไรบางอย่างมากขึ้นไม่ให้เราทำงานเสร็จและปิดงานได้จริง ๆ เสียที นอกจากนี้ในหลายกรณี การหาผลลัพธ์ของโครงการอาจถูกอุปสรรคขัดขวางหากไม่สามารถจบงานได้อย่างเหมาะสม

ก่อนปิดโครงการ จำเป็นต้องมีการรวบรวม จุดไว้เป็นลายลักษณ์อักษร หรือบันทึกผลการประเมินไว้ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง บ่อยครั้งที่ต้องมีการสรุปรายงานทางการเงินให้เสร็จสิ้นด้วย และในหลายกรณีที่ยังมีรายงานและเอกสารประเภทอื่น ๆ ที่ต้องนำไปเก็บรักษาให้ปลอดภัยด้วย

แน่นอนว่าเราต้องนำสิ่งเหล่านี้มาพิจารณาในการวางแผนโครงการ หนึ่งในปัญหาที่พบบ่อยที่สุดในการวางแผนคือ ความจริงที่ว่าเรามักไม่รู้ว่าต้องใช้เวลา (และทรัพยากร) เท่าไรในการดำเนินการให้เสร็จสิ้น ผลที่ตามมาก็คือ เกิดงานสะสมค้างค้ำซึ่งไม่มีใครต้องการรับผิดชอบ

ดังนั้นเมื่อคุณวางแผนโครงการ ให้พิจารณาให้ถึงเรื่องเวลาและคนเพื่อที่จะ:

- ปิดบัญชีและจัดทำรายงานทางการเงิน
- เขียนและส่งรายงานไปยังผู้บริหารและผู้สนับสนุน
- ขอคุณภาคีพันธมิตร ผู้สนับสนุน และผู้เข้าร่วม
- เขียนรายงานเอกสารของโครงการ

การประเมินผลแสดงถึงการปิดฉากวารของโครงการ และมักแสดงถึงการสิ้นสุดของโครงการ การประเมินต้องนำไปสู่ข้อสรุปดังที่เราเห็นก่อนหน้านี้ ข้อสรุปต้องมีการกล่าวถึงขั้นตอน มีวิธีการทำงาน วัตถุประสงค์ และจุดมุ่งหมายของโครงการ โดยต้องคำนึงถึงสิ่งเหล่านี้เป็นพิเศษและอ้างอิงถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหรือผลกระทบที่มีชุมชนและในกลุ่มคนหนุ่มสาว

- มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่เกิดขึ้นจากโครงการหรือไม่?
- มีเทคโนโลยีใหม่ ๆ ในสถานการณ์นั้นหรือไม่?
- ตอนนี้มีปัญหาใหม่หรือไม่?
- อะไรที่ต้องพัฒนาเพิ่มเติมและรวมพลังให้แข็งแกร่ง?
- การเปลี่ยนแปลงใดที่มีความจำเป็นในการวางแผน การจัดการ และการประเมินโครงการ(ใหม่)?

โดยส่วนใหญ่มักมีการเริ่มต้นวางแผนโครงการใหม่และต่อยอดจากโครงการเก่าที่เพิ่งปิดจบไป เมื่อจบโครงการแล้วจำเป็นต้องมีการติดตามผลอย่างจริงจังแม้ว่าผู้ริเริ่มโครงการจะไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ ในบางมุมก็เป็นความรับผิดชอบของผู้ริเริ่มโครงการเช่นกันที่จะต้องแน่ใจว่าความคาดหวังที่ถูกสร้างขึ้นและพลวัตทางสังคมที่เกิดจากโครงการจะไม่ถูกทอดทิ้งไป เพราะในบางสถานการณ์สิ่งนี้อาจส่งผลเสียต่อชุมชนอย่างมาก นอกจากนี้ยังทำให้ผลลัพธ์ที่ดั้นสนุญเปล่า

"ความคิดเห็นที่แสดงไว้ในสิ่งพิมพ์นี้ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้จัดพิมพ์ และไม่จำเป็นต้องสะท้อนถึงนโยบายทางการของคณะกรรมการยุโรป สภายุโรป หรือคณะผู้แทนยุโรปประจำประเทศไทย การสนับสนุนของคณะกรรมการยุโรปสำหรับการผลิตสิ่งพิมพ์ฉบับนี้ไม่ต้องเป็น การรับรองเนื้อหาซึ่งสะท้อนถึงมุมมองของผู้เขียนและผู้จัดพิมพ์เท่านั้น และคณะกรรมการยุโรปไม่สามารถรับผิดชอบต่อ การนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้वानใด ๆ"

สงวนลิขสิทธิ์ ห้ามนำส่วนหนึ่งส่วนใดของสิ่งพิมพ์นี้ไปแปล ทำซ้ำ หรือส่งต่อ ไม่ว่าในรูปแบบใดหรือด้วยวิธีการใดที่ทางอิเล็กทรอนิกส์ (ซีดีรอม อินเทอร์เน็ต ฯลฯ) หรือทางกลไกซึ่งรวมถึงการถ่ายเอกสาร การบันทึก หรือระบบจัดเก็บหรือเรียกค้นข้อมูลใด ๆ โดยไม่ได้รับอนุญาตล่วงหน้าอย่างเป็นทางการเพื่อสร้างพลเมืองไทย หรือสถาบันสื่อเด็กและเยาวชน (กรุณาติดต่อ Programm-Bangkok@goethe.de)

HAVE YOUR SAY! Manual on the revised European Charter on the Participation of Young People in Local and Regional Life, Council of Europe Publishing, ISBN 978-92-871-8165-7, Council of Europe, 2015

HANDBUCH DER BAUKULTURELLEN BILDUNG Jugend Architektur Stadt, Silke Edelhoff, Ralf Fleckenstein, Britta Grotkamp, Barbara von Jagow, Päivi Kataikko-Grigoleit, Angela Million, JAS – Jugend Architektur Stadt e.V., ISBN 978-3-7983-3075-7 (online), Universitätsverlag der TU Berlin, 2022

DREAMING OF A YOUTH CAPITAL: 11 QUESTIONS ON NATIONAL AND REGIONAL YOUTH CAPITALS IN EUROPE AND THE WORLD (A FRAMEWORK AND GUIDELINE 2019), Created in the framework of the project called National Youth Capitals in Eastern Europe, Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union, 2019

YOUTH ACTIVIST TOOLKIT, Renee Gasch, Julia Reticker-Flynn, Advocates for Youth and Level Forward, 2019

PROJECT MANAGEMENT T-KIT, Council of Europe publishing, Council of Europe and European Commission, 2000